Оцінка доказів в кримінальному провадженні: процесуальні аспекти та судова практика

Право на справедливий судовий розгляд

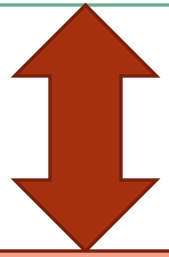

Фундаментальні засади доказування

Принцип верховенства права не ототожнюється з принципом «верховенства закону», за змістом якого закони мають пріоритетність перед іншими формами правового регулювання суспільних відносин

Ст.9 КУ чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Конвенція гарантує не «теоретичні й ілюзорні» права, а «практичні й ефективні».

Конвенція гарантує не «теоретичні й ілюзорні» права, а «практичні й ефективні».

Частина 2 статті 1 КПК: кримінальне процесуальне законодавство України складається з … міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ….

Стаття 7 КПК: зміст та форма кримінального провадження - загальні засадам кримінального провадження.

Особа, обвинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою доти, поки її винуватість не буде доведена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечуються усі можливості для захисту
(ч.1 ст. 11 Загальної декларації прав людини)

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинуватим, поки його винуватість не буде доведена згідно з законом.
(п. 2 ст. 14)

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку (ч. 2 статті 6)

ДОКАЗИ

фактичні дані

процесуальний порядок отримання

факти та обставини, що мають значення

доказування

вичерпний перелік джерел

- Показання
- Речові докази,
- Документи
- Висновки експертів.

!!! перелік є вичерпним.

Електронні докази

До 2017 року: «електронний документ» (2003 рік Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис»). Електронні документи визнавалися доказами в багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини, зокрема у справах P. and S. v. Poland від 30.10.2012, Eon v. France від 14.03.2013, Shuman v. Poland від 3.06.2014.

Для визнання електронного документа доказом останній має відповідати передбаченим Законом вимогам, тобто мати обов’язкові реквізити.

Поняття «електронні докази» з’явилося у 70-х роках XX століття. У світовій практиці існує термін data message. За ст. 2 Типового закону про електронну торгівлю від 1997 року, рекомендованого Генеральною асамблеєю ООН, він визначається як інформація, що підготовлена, відправлена, отримана або збережена за допомогою електронних, оптичних або аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними, електронну пошту, телеграф або факс

Проблема визначення електронних доказів згадувалася у звіті щодо України від 3.11.2016 №2016/DGI/JP/3608 (офіс програми боротьби з кіберзлочинністю за підтримки експертів Ради Європи. Конвенція про кіберзлочинність 2001 року, ратифікованої Україною у 2005 році.
Автори звіту вважають, що варто було б визначити таке явище шляхом внесення до Кримінального процесуального кодексу спеціальної дефініції поняття електронних доказів або внесення таких змін до загального визначення доказів, які дозволили б з належною точністю та передбачуваністю стверджувати, що сфера застосування нового визначення охоплює доказ в електронній формі

У законодавстві чітко не визначені порядок збирання та забезпечення доказів у електронній формі, способи їх дослідження, процедури встановлення особи, відповідальної за розміщення інформації (ідентифікація). Оскільки законодавець обмежився загальними принципами застосування нового виду доказів, на практиці виникає чимало питань щодо їх використання від суто технічних до юридичних.

Відеофайли, фотофайли, електронні документи, на які накладений електронний цифровий підпис, не завжди можна продивитися за допомогою звичайних програмних засобів

показання

Показань свідків про фінансові труднощі засудженого недостатньо для доведення факту заволодіння ним коштами потерпілої. Постанова ВС №131/370/17 від *27 листопада 2018 року*

ч.4 ст.187 та п.6 ч.2 ст.115 КК України - розбій, вчинений особою, яка раніше вчинила розбій, поєднаний з проникненням у житло та заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, а також умисне вбивство з корисливих мотивів. 15 років позбавлення з конфіскацією майна

Не оспорюючи своєї винуватості у вчиненні умисного вбивства, О1 стверджує, що стороною обвинувачення не доведено його винуватості у вчиненні розбійного нападу, корисливого мотиву умисного вбивства, а також факту заволодіння коштами потерпілої. Вважає, що рішення судів у цій частині ґрунтуються на суперечливих доказах та припущеннях.

Захисник: правова кваліфікація (як умисне вбивство та закінчений замах на крадіжку).

- суди не взяли до уваги протоколу про результати здійснення негласної слідчої дії від 26.12.2016, що свідчить на користь версії сторони захисту про те, що мотивом убивства були неприязні відносини між ним і потерпілою, а не корисливий мотив

Матеріали справи : засуджений не заперечував своєї винуватості в убивстві, однак стверджував, що вчинив його виключно через довготривалі неприязні відносини з потерпілою та постійні образи з її боку.

ВС: судам належало з'ясувати, чи довело обвинувачення поза розумним сумнівом, що саме корисливий мотив зумовив дії засудженого, спрямовані на вбивство потерпілої, і чи спростовують докази, надані обвинуваченням, версію засудженого про поді

під час обшуку в домоволодінні засудженого гроші не були знайдені. Обвинувачення не надало жодних пояснень цій важливій обставині та доказів тому, що засуджений сховав чи іншим чином розпорядився цими коштами або, виходячи з обставин справи, принаймні мав можливість це зробити.

Висновок щодо сумивикрадених коштів ґрунтується лише на показаннях доньки потерпілої, яка свідчила, що за два роки перед подією давала матері гроші, але не знає, скільки грошей зберігала потерпіла на момент події, та показаннях сусідів, які припускали, що потерпіла зберігала в себе значні кошти, оскільки вони позичали в неї гроші. Однак такі показання не можуть обґрунтувати безсумнівний висновок про наявність у потерпілої грошей та їх суму.

ВС: Непереконливим є й висновок суду про заволодіння засудженим коштами, який ґрунтується на показаннях свідка *Особи 1 (* повідомила суду, що 12.11.2016 засуджений просив продати йому пляшку пива в борг, а вже 13.11.2016 розраховувався готівкою за 100 гр. горілки та банан. Засуджений надав беззаперечні докази того, що 11 листопада він зняв 150 грн. зі свого банківського рахунку. Висновок суду про те, що оскільки 12 листопада він просив пляшку пива в борг, то це виключає наявність у нього тих грошей, які він зняв з банківського рахунку, є непереконливим. Обвинувачення не надало доказів того, що отримані ним 11 листопада 150 грн. були витрачені того ж

Показання інших свідків про фінансові труднощі засудженого не можна визнати достатніми для доведення факту заволодіння коштами потерпілої.
суд обґрунтував свої висновки виключно припущенням, що потерпіла могла зберігати вдома 30000 грн., що не може бути покладене в основу обвинувального вироку.

суд, на спростування версії захисту про відсутність корисливого мотиву в його діях, послався на його попередні судимості, попри чітку заборону у ст.88 КПК використовувати такі дані для доведення винуватості у скоєнні злочину, що є істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Письмові та речові докази

Суд повинен установлювати походження коштів, які використовувалися для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Постанова ВС №369/10396/13-к від від 24 січня 2019 року.

Особу 2 визнано винуватим і засуджено за ч.2 ст.368 КК до покарання у вигляді штрафу в розмірі 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 25500 грн., з позбавленням права обіймати посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, строком на 2 роки.

- ЗАХИСТ: докази, отримані за результатами проведення НСРД, є недопустимими й неналежними, оскільки стороні захисту відповідно до вимог ст.290 КПК не були відкриті,
- в матеріалах провадження відсутні доручення слідчого, прокурора на проведення оперативними працівниками негласних слідчих дій.
- протокол огляду, помітки та вручення коштів від 1.08.2013 та похідні від нього докази є недопустимими.
- відсутність у матеріалах провадження доказів походження коштів, які були вручені як неправомірна вигода,
- невідповідність протоколів негласних слідчих дій вимогам стст.104, 252 КПК.

ВС: СУД не спростував доводів скарги щодо невстановлення судом походження коштів,
які використовувалися для проведення негласних слідчих розшукових дій.
відсутність постанови прокурора про проведення контролю за скоєнням злочину -недопустимість як доказів протоколу огляду, помітки та вручення коштів від 1.08.2013 та похідних від нього доказів.

ВИСНОВКИ ЕКСПЕРТІВ

ДОКАЗУВАННЯ

Доказуванню у кримінальному провадженні підлягають: винуватість обвинуваченого у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням

Ч.2 ст.17 КПК: сторона обвинувачення має довести ці обставини поза розумним сумнівом.
Щодо стандарту переконання поза розумним сумнівом ВС висловлювався у своїх постановах від 12.06.2018 (провадження №51-1604км18), 4.07.2018 (провадження №51-597км17), 20.11.2018 (провадження №51-682км18), 6.12.2018 (провадження №51-4558 км18).

Оцінка суду має ґрунтуватися на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, у тому числі на оцінці кожного доказу, наданого сторонами кримінального провадження.

Суд не може ігнорувати надані докази лише з тієї причини, що вони ставлять під сумнів версію, запропоновану стороною обвинувачення.

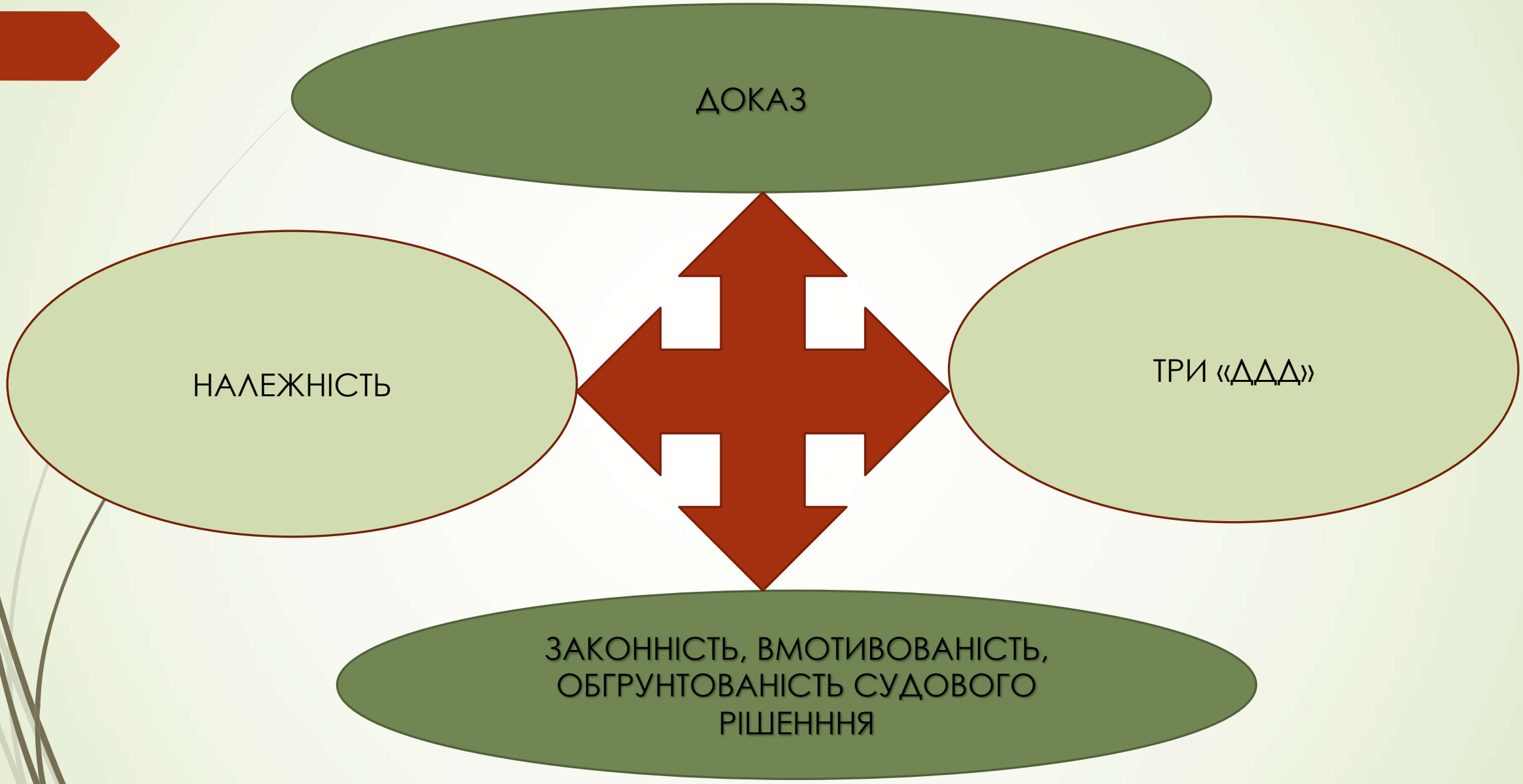
ДОКАЗ
НАЛЕЖНІСТЬ
ТРИ «ДДД»
ЗАКОННІСТЬ, ВМОТИВОВАНІСТЬ, ОБГРУНТОВАНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ

ВП/ВС (постанова від 16/01/2019, справа № 751/7557/15-к) підтвердив правовий висновок ВСУ (постанова від 16.03.2017 № 5-364 кс16) про недопустимість доказів, отриманих в порядку проведення НСРД у разі невідкриття в порядку ст. 290 КПК України стороні захисту процесуальних документів, які стали підставою для проведення таких негласних слідчих дій.

КПК не передбачає можливості виконання ухвали про дозвіл на обшук кимось іншим, окрім слідчого чи прокурора. Постанова ВС №466/896/17 від 29 січня 2019 р.

За змістом стст.234—236 КПК, проведення обшуку в рамках кримінального провадження здійснюється на підставі ухвали слідчого судді. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи виконується слідчим або прокурором. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку мають право запросити спеціалістів, однак це не звільняє їх від обов’язку особисто провести обшук.

Суд не може відхиляти доводи про побиття та катування обвинувачених лише на тій підставі, що це питання вже розслідували органи прокуратури. Постанова ВС №585/3516/14-к від 10 грудня 2018

Недопустимі докази

(справа № 398/5735/14-к, постанова ВС від 1.03.2018)

Вироком суду першої інстанції Д. визнано невинуватим та виправдано за ч.ч. 2, 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311 КК України у зв'язку з відсутністю події злочину.

Власника та особи, яка орендувала гараж не було під час обшуку та їх дозволу поліцейські не отримували. Слідчий суддя не давав дозволу на обшук гаража, а власник гаража дав розписку поліцейським вже після проведення обшуку;

перед проведенням обшуку гаража та автомобіля Д. не було роз'яснено жодного з прав, у т.ч. права на захист, тому обшук був проведений з істотним порушенням прав людини і основоположних свобод;

В ухвалі слідчого судді, на підставі якої проводився обшук в квартирі та у протоколі обшуку не зазначено хто є власником квартири. Власнику квартири не було оголошено ухвалу про проведення обшуку та не було оголошено права, хоча на час обшуку власник був у

Контроль за вчиненням злочину

(справа № 604/1071/14-к, постанова ВС від 7.06.2018)

У цій справі ВС зазначив, що негласні слідчі дії у вигляді контролю за вчиненням злочину відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України можуть проводитись щодо тяжких та особливо тяжких злочинів.

Результати контролю за вчиненням злочину, проведеного у кримінальному провадженні щодо злочину середньої тяжкості визнаються недопустимими

Контроль за вчиненням злочину та провокація

(справа № 690/579/16-к, постанова ВС від 14.06.2018)

У цій справі суд першої інстанції, позицію якого підтримала апеляційна інстанція засудив М. за збут канабісу громадянину Г. Факт збуту було задокументовано в результаті проведення НСРД – контролю за вчиненням злочину у формі двох контрольованих оперативних закупок, одна з яких проводилась на підставі постанови, підписаної начальником відділу поліції, погодженої з керівником прокуратури.

відповідно до ч. 4 ст. 246, ч. 7 ст. 271 виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії як контроль за вчиненням злочину. У рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, прокурор зобов'язаний викласти обставини, які свідчать про відсутність під час НСРД провокування особи на вчинення злочину.

ВС дійшов висновку про те, що процесуальний порядок винесення рішення про проведення оперативної закупки не був дотриманий, проведення оперативної закупки наркотичного засобу у М. не мало передбаченої законом процесуальної підстави, що впливає на якість отриманих в її результаті даних, зафіксованих у протоколі про проведення оперативної закупки наркотиків.

Також поза увагою апеляційного суду залишилося те, що у постанові прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину по другому епізоду не викладено обставин, які свідчать про відсутність під час НСРД фактів провокування особи на вчинення злочину.

Докази, отримані в результаті проведення НСРД, санкціонованих відносно інших осіб
(справа № 751/7177/14, постанова ВС від 21.03.2018)

ВС зазначив, що згідно зі ст. 257 КПК України, якщо в результаті НСРД виявлено ознаки злочину, який не розслідується у цьому кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням прокурора.

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом

- законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК;
- обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст.94 цього кодексу;
- вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Суд, зберігаючи об’єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов’язків.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!